

ובארו מחלוקתם בכמה פנים: א. כגון שנטרפה בלידתה, והשאלה היא אם בהמה בחייה לאברים עומדת וחל איסור אבמ"ה ביחד עם שני האיסורים האחרים, אם לאו לאברים עומדת ולא חל איסור אבמ"ה על טרפה וחלב. ב. כמקרה הנ"ל, ונחלקו בשאלה אם איסור אבמ"ה חל על חלב וטרפה (משום 'מוסיף') אם לאו. (ואפילו אם ננקוט שהוא חל על טרפה, שמא לא חל על חלב שהוא חמור, בכרת. עתוס'). ג. כגון שנטרפה אח"כ, ונחלקו אם איסור טרפה, כשם שהוא חל על איסור חלב (מגילוי הכתוב), כך הוא חל על 'מן החי', שאיסור חל על איסור, (ויש גם חומר באיסור טרפה על אבמ"ה, שכיון שנטרפה שוב אין לה התר, אבל לאבמ"ה יש התר בשחיטה – עתוס' יבמות לג:), אם לאו. (ועתוס' אופן נוסף בהסבר המחלוקת, לדעת רבא).

דף קג

קסב. א. אבר מן החי מחולק – האם חייבים על אכילתו?

ב. החיוב על מאכלות אסורות – האם הוא תלוי בהנאת גרונו או בהנאת מעיו? מאי נפקא מינה?

א. אבר מן החי שחולק קודם הכנסתו לפה – לר' יוחנן (אליבא דרב דימי ורבין) פטור, (היות וחידוש הוא שחייבה תורה על גידין ועצמות, אין לך בו אלא חידוש, כשאוכלו בבת אחת. רש"י. ומשמע מרש"י שאם חלקו והכניסו לתוך פיו ובלע בבת אחת – חייב. והתוס' חולקים וסוברים שבכל אופן פטור, שצריך שיהא מחובר בעת הבליעה, להיות עליו שם 'אבר'). ולר' אלעזר – חייב, (וכן לר' אסי בדעת ר' יוחנן. רש"י. ועמ"ש"א), שמחוסר קירבה בין החלקים – לאו כמחוסר מעשה דמי, ויש כאן 'כזית' שלם. (מדברי הרמב"ם נראה שמפרש 'חלקו' – שהפריד הבשר מהגידים והעצמות, אבל אם חתך את האבר, ובכל חתיכה יש כזית בשר גידים ועצמות – חייב. וע' בחדושי הגר"ח – שם ד, ג.). חילקו מבפנים (סמוך לבית בליעתו. רש"י) – לריו"ח חייב, שהרי נהנה גרונו בכזית. ולר"ל פטור, שהרי צריך אכילת מעיו, ובמעיו אין שיעור אכילה ב"א. (ואי אתה מוצא אלא באבר קשה שאין לועסים אותו אלא בולעו כזית שלם, בשר גידין ועצם). (יש להדגיש שכל זה אמור בנוגע לחיוב 'אבר' – בשר גידין ועצמות, אבל אם אכל כזית בשר מן החי, חייב בכל אופן, כשאר איסורי אכילה).

ב. לדעת ר' יוחנן, חיובי אכילה תלויים בהנאת גרונו. ולדעת ר"ל – בהנאת מעיו.

הנפקותות המבוארות בסוגיא: א. אבר מן החי שחילקו בתוך פיו סמוך לבית בליעתו, וכנ"ל. ב. האם האכל שבחיד, שכבר הורגש טעמו וגרונו נהנה בו (להוציא זה שבין השניים), מצטרף לשיעור כזית לחיוב, או אין לצרף אלא מה שנבלע למעיו. ג. אכל חצי כזית והקיאו, ואכל עוד חצי כזית, זה או אחר – לריו"ח חייב, שהרי נהנה גרונו בכזית (ואפילו זה שכבר נבלע, אינו נידון בבליעתו כמעוכל, [בזמן שהוא ראוי עדיין לאכילה. עפ"י תו"י יומא פא.], והרי הוא כשאר אכלין שחייבים עליו), ולר"ל פטור, שהרי לא נהנו מעיו בכזית (וכן כשאוכל כזית והקיאו וחזר ואכלו – לריו"ח לוקה שתיים).

דף קד

קסג. א. מה דינם של בשר בהמה, בשר חיה ועוף, ובשר דגים וחגבים – לענין אכילתם עם חלב; בישולם עם

חלב; העלאתם עם חלב על השלחן?

ב. אלו קולי הלכות נמנו בחלת חוצה לארץ?

ג. האם חכמים גזרו גזרה לגזרה?

א. מן התורה אסור לבשל בשר בהמה (טהורה) עם חלב בהמה, (בין בארץ בין בחו"ל, בין בחולין בין במקדשין. ראשונים, עפ"י תוספתא). וכן אסור לאכלם כשנתבשלו יחדיו, אבל לאכלם שלא בדרך בישול, כגון צונן בצונן – אין אסור אלא מדרבנן.

בשר חיה ועוף – מחלוקת תנאים (ק"ג); לתנא קמא אסורים מן התורה, בין בבישול בין באכילה, כבהמה. לר' עקיבא אסורים מדרבנן (גזרה משום בהמה. רש"י). ולר' יוסי הגלילי – מותר לאכול עוף בחלב, וכן היו נוהגים במקומו (קטז).

(הרא"ש כתב בדעת הר"ף (ק"ג), שת"ק לא נחלק על רע"ק בחיה ועוף, אלא ריה"ג לבדו. ואין כן דעת רש"י ותוס' שם. וע' מהר"ם שיף סוף פרקין).

(הרמב"ם, הר"ף, הרשב"א, הריטב"א והרא"ש פסקו כרב אשי, שעוף בחלב – מדרבנן. וכן הוא בשו"ע (פ"ג, ג). וכן פסק הש"ך שם. ואילו התוס' (בר"ה עוף) צדדו שאסור מהתורה. וכן החמירו הב"ח והמהרש"ל. מפשטות דברי הרמב"ם מבוואר שבשר עוף מותר לבשלו בחלב. וכן פסק בשו"ע).

בשר דגים וחגבים – אין בהם אסור, לא מהתורה ולא מדרבנן. (ויש אוסרים דגים עם חלב משום סכנה. ע' בפוסקים – יו"ד פז).

חכמים גזרו על העלאת בשר עם חלב על שלחן שאוכל עליו, אך לא על שלחן שסודר עליו את התבשיל. טעם הגזרה – שמא יגעו זה בזה כשהם חמים בכלי ראשון והרי זה 'דרך בישול'. (כן בארו בגמרא אליבא דרב יוסף. ואולם לאביי ורב אשי אפשר שא"צ לזה, אלא גזרו אף משום חשש אסור דרבנן, שמא יאכלם יחדיו בצונן).

לבית הלל, גזרו גם בבשר חיה ועוף, אם משום שסוברים שחיה ועוף אסורים מן התורה (רב יוסף), או אפשר שאעפ"י שאסורים מדרבנן, גזרו על ההעלאה כבבשר בהמה (לרב אשי. שלולא גזרת העלאה, לא היתה מתקיימת גזרת אכילה. והכל גזרה אחת היא. עפ"י רשב"א ור"ן). ולבית שמאי, העוף עולה עם הגבינה על השלחן. (שלישיתם עוף בחלב – דרבנן, ולא גזרו על העלאה. עפ"י נמוקי הגרי"ב). וזהו אחד מקולי ב"ש וחומרי ב"ה.

ב. חלת חוצה לארץ – מדברי סופרים. תקנוה כדי שלא תשתכח תורת חלה. ונותנים אותה לכהן לאכילה (ואפילו הוא טמא בטומאת מת. אבל לא בטומאה היוצאת מגופו, ולכך יש ליתנה לכהן קטן שלא נטמא בקרי, או לגדול שטבל לקריו. ונאכלת לטבול-יום. ולר' יוסי – נאכלת לבעל קרי אך לא לזב זבה נדה ויולדת. וכל זה במקומות הרחוקים, כגון בבל ושאר מדינות, אבל במקומות הסמוכים לארץ ישראל, מפרישים שתי חלות, כפי פרטי הדינים שבמסכת חלה. עתוס').

ונאכלת עם הזר על השלחן, שלא גזרו בה שמא יאכלנה הזר. וניתנת לכל כהן שירצה (לרש"י, אפילו לזה שאינו מחזיק בתורת ה', ולא ישמרנה בטהרה. והתוס' כתבו שצריך ליתנה רק למחזיק בתורת ה', אלא שאם אין כהן חבר, או שהוא עשיר, נותנים אותה לכהן עם הארץ, הגם שאינו בקי בדיני טומאה וטהרה).

(נראה שחלת חוצה לארץ אינה טובלת. עפ"י תוס').

דינים נוספים – ע' בבכורות כו.

ג. רב יוסף הוכיח שאין גזורים גזרה לגזרה. (ואולם יש מקומות שגזורים גזרה לגזרה. וכן לאביי ורב אשי משמע שכאן גזרו. מאידך בכמה מקומות בש"ס פשוט שאין גזורים גזרה לגזרה, ובכמה מקומות נחלקו בדבר אמוראים – ואין לחוש בדבר, שאין לדמות גזרות חכמים זו לזו. והדבר משתנה לפי קירוב הגזרות זו לזו, שלעיתים בלעדי זו אין מתקיימת זו, נמצא הכל גזרה אחת היא. עפ"י תוס', רמב"ן ועוד).

דפים קד – קה

קסד. האם מותר לאכול בשר או עוף בסמוך לאכילת גבינה? והאם צריך לנקות פה וידיים ביניהם?

אמר רב חסדא: אכל בשר – אסור לאכול גבינה. אכל גבינה – מותר לאכול בשר, ואין צריך לשהות ולא כלום.

בשיעור השהייה בין בשר לגבינה – נהג מר עוקבא, שאם היה אוכל בשר בסעודה זו, לא אכל חלב אלא בסעודה האחרת. (התוס' סוברים שאין הדבר תלוי בשעות אלא בסילוק שלחן וברכה – הרי זו סעודה אחרת ומותר. ויש סוברים שנקבע הדבר לפי מספר השעות שבין סעודה לסעודה, יש אומרים שש שעות (רמב"ם, בעל העיטור ועוד) ויש אומרים פחות. (ע' יו"ד פט, א ובט"ז).

עוד אמרו בגמרא, שבין אכילת בשר לאכילת גבינה צריך ליטול ידיים – כשאוכל בלילה, אבל ביום (וי"א אף בלילה כאשר יש אור מרובה. מובא בריטב"א ובש"פ) הלא רואה אם נקיות הן.

וכן צריך הדחת פה וקינוחו (עפ"י רש"י ותוס', ר"ח ורי"ף ועוד. ויש סוברים שדי באחד מהם, קינוח או הדחה. רשב"א. וע' רמב"ם מאכ"א ט, כו ובכס"מ). והסיקו שקינוח הפה יכול להעשות בכל מיני אכלים שאוכל, מלבד בקמח תמרים וירקות, שהם רכים מדי.

ובין עוף לגבינה אמרו שאין צריך קינוח והדחה ונטילה.

(א. התוס' פרשו (עפ"י רבנו שמואל. וכן נראית דעת הר"ף והגאונים, וכ"ד הרשב"א), שלאחר אכילת בשר צריך לשהות לסעודה האחרת ואין מועיל קינוח ונטילה. ואולם לאחר העוף אין צריך כלום מן הדין, אלא שנהגו העולם בעוף כמו בבשר. אפשר משום שלהלכה עוף בחלב – דאורייתא. ואחר גבינה, אם בא לאכול בשר – צריך נטילה וקינוח והדחה. (ויש סוברים שאין צריך אלא נטילת ידיים ולא קינוח והדחה, שהגבינה נמוחה בפה ואינה נשארת שם. מובא בחדושי הר"ן). בא לאכול עוף – אין צריך.

והביאו שיטת רבנו תם והלכות גדולות (וכן דעת הרז"ה והרא"ה), שלאחר אכילת בשר די בנטילה וקינוח והדחה או שהייה. (ואפשר שמר עוקבא ממדת חסידות לא הסתפק בנטילה וקינוח). ובעוף אין צריך. וכן לאחר גבינה – אין צריך אפילו קינוח. אבל לענין נטילת ידיים אין חילוק בין בשר תחילה או גבינה תחילה (כן צדדו התוס' לשיטתו).

ושיטת הרמב"ם להחמיר, שאפילו גבינה אחר עוף אסור מן הדין, כמו בשר בהמה. והרמב"ן והריטב"א ועוד ראשונים, חולקים.

ב. בין תבשילים בשריים וחלביים, שאין בהם אלא טעם בשר או טעם חלב, ואינם בעין – אין צריך אפילו נטילה. ויתכן שזה אף לפי השיטה הראשונה. עפ"י תוס' קה: והרמ"א כתב שנוהגים באכילת תבשיל בשרי כבשר ממש, ואין לאכול גבינה אחריו. ואולם תבשיל שבושל בכלי בשרי, אפילו לא הודח הכלי ויש בו קצת ממשות מן הבשר – מותר לאכול אחריו חלב. (רמ"א פט, ג וש"ך).

ג. הטועם את הבשר, לידע את צריך מלח וכדו' – אין צריך לשהות אחריו, אלא די לו בקינוח והדחה. פרי חדש פה סקי"ח. הובא באחרונים.

ד. הבולע טבליה (ויטמינים וכד') שנעשתה מכבד, מותר לאכול אח"כ חלב. ואפילו אם ישנה מדרך העולם וילעסנה – אין לאסור. עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ב כו.

ה. יש שכתבו שלילדים קטנים, אפשר להקל לאכול מאכלי חלב אחר אכילת בשר בשהיית שעה אחת בלבד. ומכל מקום כשנה לפני הגיעם למצוות נכון להנכס להמתין שש שעות (או שלש שעות וכדו' – הכל כמנהג אבותיהם). עפ"י שו"ת חלקת יעקב ח"ב פח; יביע אומר ח"א יו"ד ד ויחזה דעת ח"ג נח.

ו. יש מחמירים, שלא לאכול בשר אחר גבינה, ואפילו בעוף. מרדכי בשם מהר"ם; ב"י או"ח קעז עפ"י הוהר. והרמ"א (פ"ט, ב) כתב להחמיר בגבינה קשה. (ואינו מעיקר הדין אלא משום חומרה. ע' אג"מ יו"ד ח"ב כו. ונחלקו הדעות והמנהגים אודות גבינות קשות שבזמננו, האם יש להמתין אחריהן שש שעות לאכילת בשר, אם לאו. ע"ע: יביע אומר ח"ו יו"ד ז; יחזה דעת ח"ג נח; שבט הלוי ח"ב לה. וכן נחלקו הדעות על האוכל בשר אחר חלב, ע"י נקיון פיו וידיו – האם צריך לברך ברכת המזון ביניהם, או אפשר אף באותה סעודה. ע' מגן אברהם תצד סק"ו; מטה יהונתן יו"ד פט; דרכי תשובה שם סק"ד; שו"ת מלמד להועיל ח"ב כג. ולאחר אכילת תבשיל שמעורב בו גבינה או חלב – מותר לאכול בשר מיד, אלא שיש לרחוץ ידיו ביניהם, מחשש שנדבק בהם מהתבשיל. עפ"י רמ"א פ"ט, ג.) הובא בגמרא מנהג אביו של מר עוקבא, שלא אכל חלב אלא כעבור יממה שלמה משעה שאכל בשר. (וכן היו נוהגים יחידים מצדיקי הדורות. ע' יוסף אומץ ח"א קלו, על השל"ה; שער המצוות – משפטים טז. (ובאבן השוהם ח"ד עמ' לג) – על האריז"ל.)

דף קה

קסה. א. מה בין מים ראשונים למים אחרונים?

ב. מה ענינם של מים אמצעיים?

ג. אלו הנהגות והקפדות הוזכרו בסוגיא משום חשש לעניות או סכנות מזיקים וכיצא באלו?

א. מים ראשונים – מצוה, (ומברכים עליה כשאר מצוות מדרבנן. ופטורים ממנה במלחמת הרשות). ואילו מים אחרונים – חובה, כלומר חובת שמירת הגוף – משום מלח סדומית המסמא את העינים. (הלכך אין מברכים עליה, שאינה אלא להרחיק מן הסכנה. ואין נפטרים הימנה במלחמה. עפ"י תוס'. ויש סוברים שאם ידיו מזוהמות, כשבא לברך ברכת המזון בעצמו ואינו יוצא מפי אחר – נוטל מים אחרונים בברכה, 'על רחיצת ידים'. ראב"ד. וכן נקט הרשב"א למעשה. ואפילו לא אכל מלח – נוטל מים אחרונים, שקבעום חכמים חובה, שהרי מים אחרונים הרגו את הנפש. רי"ף. והתוס' כתבו שעתה אין נוהגים בהם, לפי שאין מצוי בינינו מלח סדומית. וכ"כ בסמ"ג (עשין פז) שבצרפת לא נהגו במים אחרונים.) מים ראשונים נוטלים בכל מקום, ואילו אחרונים אין נוטלים ע"ג קרקע, אלא לתוך כלים. ויש מתירים גם על גבי קסמים וקרשים וכדו'. (ואפשר שכן יש לפסוק להלכה, שבשל סופרים הלך אחר המיקל. רשב"א.) מים ראשונים – בין בחמים בין בצונן. ללשון ראשונה – דוקא כשאין היד סולדת בהם, וללשון אחרונה, אפילו ביד סולדת מותר. (לפרש"י להלן קו. וע"ש בתד"ה חמי) אפשר שלדעת חזקיה אין ליטול בחמין אפילו אין היד סולדת בהם. ואילו מים אחרונים, שנועדו להעביר הזוהמא – דוקא בצונן ולא בחמים; ללשון ראשונה, אפילו כשאין היד סולדת אין ליטול. וללשון אחרונה, דוקא כשהיד סולדת. (והלכה כלשון אחרונה. כן כתבו כמה ראשונים כאן. ויש מחמירים. הלכך אם יש לפנינו מים חמים שהיד סולדת בהם ובא ליטול ידיו לסעודה, לכתחילה ימתין שיתקררו מעט וייעשו פושרים, ואז הם כשרים לכו"ע. ואולם העיקר להלכה כדעת המתירים ליטול אפילו בשהיד סולדת בהם. עפ"י משנ"ב קס.)